

Әлеуметтік қамсыздандырудың түсінігі, пәні

1. Әлеуметтік қамсыздандырудың
түсінігі, түрлері

2. Әлеуметтік қамсыздандырудың
функциялары

3. Әлеуметтік қамсыздандыру
құқығының пәні

Әлеуметтік қамсыздандырудың түсінігі, түрлері

Қазақстан Республикасы Конституцияның 28-бабына сәйкес: «Қазақстан Республикасының азаматы жасына келген, науқастанған, мүгедек болған, асыраушысынан айырылған жағдайда және өзге де заңды негіздерде оған ең төменгі жалақы мен зейнетақының мөлшерінде әлеуметтік қамсыздандырылуына кепілдік беріледі».

Әлеуметтік қамсыздандыру – әлеуметтік қорғау жүйесінің халықтың еңбекке жарамсыз бөлігінің қажеттерін қанағаттандыруға және тұрмыс деңгейін қолдауға бағытталған тармағы.

Әлеуметтік қамсыздандыру ұғымы белгілері.

- 1. әкімшілік-биліктік қатынастарының ерекше нысаны*
- 2. мемлекеттің функциясы*
- 3. азаматтардың қартаюына, асыраушысынан айырылуына, еңбекке қабілетінен айырылуына және тағы басқа жағдайларға байланысты материалдық қамтамасыз етудің жүйесі, нысаны.*
- 4. құқықтың бір саласы.*
- 5. азаматтың құқығы ретінде.*

Ақша құралдарының қайнар көзіне қарай әлеуметтік қамсыздандырудың 2 түрі бар:

□ мемлекеттік және жергілікті бюджет есебінен жүзеге асырылатын мемлекеттік әлеуметтік қамсыздандыру

□ зейнетақы қорларының салымшыларының - заңды және жеке тұлғалардың қаражаты есебінен жүзеге асырылатын мемлекеттік емес әлеуметтік қамсыздандыру.

Ақша құралдарының қайнар көзіне қарамастан, мемлекеттік әлеуметтік қамсыздандыру төмендегідей түрлерде жүзеге асырылады:

□ ақша төлемдері (зейнетақы, өтемақы, материалдық көмек т.б)

□ заттай көмек (дәрі-дәрмек, азық-түлік, мүгедектер үшін техникалық көлік құрал)

□ қызмет көрсету және жеңілдіктер (қарттар және мүгедектердің үй-интернаттарына, балалар үйіне орналастыру, үйде әлеуметтік қызмет көрсету)

□ мүгедектердің емделуімен, сауығуымен және денсаулығын жақсартуымен, емдеу орнына баруымен және қайтуымен қосымша шығындарын өтеу;

□ жұмыссыздарды қайта оқыту

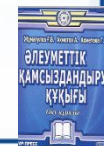
□ азаматтарға жекелеген санаттарына көмек көрсетудің бір жолғы ақшалай және ақшалай емес түрлері

Жалпы әлеуметтік қамсыздандыру бірнеше топтарға бөлінеді:

✓ әлеуметтік сақтандыру;

✓ меншікті әлеуметтік қамсыздандыру;

✓ әлеуметтік көмек, (әлеуметтік қолдау).

Әлеуметтік қамсыздандыру объектілері:

Пәжасы ұлғайған азаматтар;

Пеңбекке жарамды жаста ауырған адамдар соның ішінде еңбек ету қабілетінен айрылған мүгедектер;

Пжартыкеш және көп балалы отбасылардың балалары, мүгедек балалар;

Пжетімдер;

Пеңбекке жарамсыз, біреудің күтіміне мұқтаж жалғыз іліктілер;

Пкүнелтуге қажетті ең аз мөлшердегі табысы жоқ кедей жұртшылық;

Пдүлей және әлеуметтік апаттардан зардап шеккен азаматтар, т. б.

Әлеуметтік қамсыздандыру субъектілері:

а) Еңбекке қабілеттігі жоқ жастағы азаматтар:

❖ зейнеткерлер, солардың ішінде мүгедектер және жалғызбасты тұлғалар;

❖ балалар, солардың ішінде жасөспірімдер.

ә) Еңбекке қабілетті жастағы азаматтар:

❖ жұмыссыздар;

❖ уақытша жұмыссыздар;

❖ мүгедектер;

❖ көп балалы отбасылар;

❖ тұрмыстық жағдайы төмен тұлғалар.

Әлеуметтік қамсыздандырудың функциялары

- 1. Саяси функция** – әлеуметтік тұрақтылықты сақтаудан және халықтың әртүрлі тобының өмір деңгейінің ерекшеліктеріне толы қоғамдағы шиеленісті әлсіретуден көрініс табады.
- 2. Экономикалық функция** – жасына, еңбекке қабілеттігінен айырылуына немесе асыраушысынан айырылуына байланысты жалақыны немесе өзге де табыстың орнын толтырудан және тұрмыс жағдайы нашар тұлғаларға көмек көрсетуден көрініс табады.
- 3. Әлеуметтік функция** – әлеуметтік қорғалмаған, өзінің жәрдем көрсетуіне мұқтаж азаматтар санаттарына оларға қосымша қаржы бөлу жолымен көмек көрсетуден көрініс табады.
- 4. Еңбек функциясы** – әлеуметтік қамсыздандырудың барлық түрлері үшін қаржының қайнар көзі болып осы қоғамдағы еңбек қатынастарының табылуынан көрініс табады.
- 5. Сақтандыру функциясы** – мүгедектер мен халықтың өзге де әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтарының қоғамның мәртебесін қалпына келтіру үшін қалыпты жағдайлар жасаудан көрініс табады.
- 6. Демографиялық функция** – елдің халық санының көбеюін көтермелеуге бағытталған. Бұл мемлекеттің қалыпты дамуы үшін қажет.

Әлеуметтік қамсыздандыру құқығының пәні

Әлеуметтік қамсыздандыру құқығының пәні болып азаматтарды зейнетақылармен, жәрдемақылармен, өтемақылармен қамтамасыз етумен, сонымен қатар процедуралық және құқық қорғаушылық сипаттағы қызметтер көрсетумен байланысты қоғамдық қатынастар табылады.

Олар мыналарды қамтиды:

- ❖ *азаматтарды зейнетақылармен, жәрдемақылармен және өтемақылармен қамтамасыз етумен байланысты қоғамдық қатынастарды;*
- ❖ *заттай нысанда көмек көрсетумен байланысты қоғамдық қатынастар, яғни тегін немесе жеңілдікті бағамен берілетін нақты тауарлармен,*
- ❖ *қызметтермен қамтамасыз ету;*
- ❖ *процедуралық және құқық қорғаушылық сипаттағы қоғамдық қатынас.*

Зейнетақылық құқықтық қатынастар мыналарды төлеумен байланысты туындайды:

- жасына байланысты зейнетақыларды;
- мүгедектігі бойынша зейнетақыларды;
- еңбек сіңірген жылдары үшін төленетін зейнетақыларды;
- әлеуметтік зейнетақыларды.

Жәрдемақы алуға қатысты құқықтық қатынастар мыналарды төлеумен байланысты туындайды:

- еңбекке уақытша жарамсыздығына байланысты жәрдемақыларды;
- жүктілігіне және босануына байланысты жәрдемақыларды;
- қайғылы оқиганың немесе кәсіптік аурудың нәтижесінде қызметкерлердің денсаулығына келтірілген зиянды өтеумен байланысты жәрдемақыларды;
- жұмыссыздарға берілетін атаулы әлеуметтік көмекті;
- бала туумен байланысты бір жолғы жәрдемақыны.

Өтемақы алуға қатысты құқықтық қатынастар келесідей өтемақыларды төлеумен байланысты туындайды:

- 18 жасқа дейінгі мүгедек баланы, I-топ мүгедегін, 80 жастан асқан қартты күтуші еңбекке қабілетті азаматтарға берілетін өтемақыларды.

Заттай нысанда көмек көрсетуге қатысты құқықтық қатынастарға мыналар негіз болады:

- тегін немесе жеңілдікпен берілетін тауарлар және көрсетілетін қызмет түрлері;
- медициналық көмек;
- дәрі-дәрмектер;
- санаторийлық-курорттық емделу;
- балаларды балалар мекемелеріне орналастыру;
- мүгедектерге берілетін көлік құралдар;
- кәсіби оқыту және қайта дайындықтан өткізу;
- өзге де жеңілдіктер.

Процедуралық сипаттағы құқықтық қатынастар келесідей заңды мәнге ие әрекеттерді жасаумен байланысты туындайды:

1. оларсыз материалдық қатынастар туындамайтын заңды фактілерді белгілеу (мысалы, мүгедектігі бойынша зейнетақыны тағайындау үшін мүгедектік фактісін анықтау қажет, ал еңбекке уақытша жарамсыздығына байланысты зейнетақыны тағайындау үшін еңбекке жарамсыздық фактісін анықтау қажет және т.б.);
2. әлеуметтік қамсыздандыруға құқықты жүзеге асыру, яғни әлеуметтік қамсыздандырудың кез келген түрін тағайындау кезінде.

